

A Bethlen Gábor Alapítvány 2014. évi díjazottjai

Az Uránia Nemzeti Filmszínházban 2014. november 16-án tartottuk a Bethlen Gábor Alapítvány 31. díjátadó ünnepségét, amelyet Lezsák Sándor a Kuratórium elnöke, az Országgyűlés alelnöke nyitott meg. Üdvözölte a régi és új kitüntetetteket, vendégeket és a díjátadás díszvendégét, a kilencéves székelyföldi zongoraművész-tehetséget, Szaniszló Attilát, aki Bartók- (*Este a székelyeknél*) és Mozart-művek mellett saját szerzeményét is előadta az esten.

Az Alapítvány alapító okirata értelmében Bethlen Gábor díjat „azon személyek vagy közösségek kapják, akik életművükkel, áldozatos munkájukkal sokat tettek nemzetünk értékeinek megőrzése, gyarapítása és Közép-Európa népeinek békés együttélése érdekében”. Az Alapítvány névadója és Márton Áron, Erdély szentéletű mártír püspöke, együtt jelentik azt a szellemiséget, amely az emberi humánusmot, a nemzet szolgálatát, a kisebbségek védelmét a legnehezebb időkben is példászerűen képviseli. Ennek jegyében a magas szintű, áldozatos tevékenységet végző egyének és közösségek nyerhetik el e díjat. A Bethlen Gábor Alapítvány a szocializmus idején, 1980-ban alakult, és a térség első civil és autonóm kezdeményezéseként félfüggetlenül kezdte meg működését. A korabeli pártállami rendszer retorziókkal, cenzúrával, leváltással, állásvesztéssel büntette az általuk nacionalistának tekintett társaság vezetőit.

A Kuratórium 2014-ben négy Bethlen Gábor-díjat adományozott. Elsőként Egyed Ákos történettudós-akadémikust, az Erdélyi Múzeum Egyesület volt elnökét tüntette ki, akinek munkásságát dr. Miskolczi Ambrus, az Eötvös Loránd Tudományegyetem tanszékvezetője méltatta. Egyed Ákos Erdélyben él és dolgozik, szülőföldjén próbálja saját eszközeivel életben tartani a magyarságtudatot. 1948-tól a kolozsvári Bolyai Tudományegyetemen folytatta tanulmányait, s később gyakornokként tanított ugyanitt 1951–1953 között. Ezt követően a kolozsvári Történeti Intézet kutatójaként, később az intézmény vezetőjeként dolgozott. A kommunista rezsim bukását követően 1990–1994 között a debreceni, 1995–1997 között az Eötvös Loránd Tudományegyetemen meghívott tanárnaként adott elő. 1990 óta a Magyar Tudományos Akadémia külső tagja. Tudományos kutatásainak fő témái az 1848-as erdélyi forradalom és Erdély 1867-től 1914-ig terjedő története, de foglalkozott gazdaságtörténettel és a székely társa-

dalom sajátos gazdasági és társadalmi kérdéseivel. Legutóbb 2010-ben a Pallas-Akadémia gondozásában jelent meg *Erdély, 1848–1849* című könyve, illetve a kitüntetés napján *Gróf Mikó Imre „Erdély Széchenyije”* című válogatása. Számos kitüntetés, díj tulajdonosa, 2002-ben megkapta a Magyar Köztársasági Érdemrend tisztikeresztjét. Egy beszélgetésben így foglalta össze pályájának jelentőségét és értelmét: „...ez az elismerés (a tisztikereszt – P. B.) azt jelenti, most már nemcsak Erdélyben és nemcsak a történészek figyeltek fel arra, amit letettem a történelmi érdeklődés asztalára, hanem a magyar közvélemény, a magyar társadalom is értékeli ezt a munkát. Számomra külön öröm forrása, hogy a kitüntetést Sepsiszentgyörgyön vehettem át, mert itt találkoztam diákkoromban a Székely Mikó Kollégiumban azzal a történelmi örökség szellemével, amely aztán ott munkált bennem. Édesapámnak is köszönhetem ezt az érdeklődést, mert gyermekkoromban sokat mesélt Rákóczi-ról, 1848-ról, Kossuth-ról, a családban is voltak ilyen hagyományok, de azért mégiscsak a tanáraim hatottak leginkább rám e tekintetben, és határozta el, hogy annak a nyomába szegődöm, ami Háromszéken történt 1848-ban. Ezzel kezdtem, majd később kiegészítettem kutatásaimat Erdélyre. Ma is fontos ébren tartani a történelmi tudatot, azt, hogy az elődök nem nyugodtak bele, hogy térdre kényszerítsék, és egyszerűen azt tegye velük egy idegen hatalom, amit akar, hogy semmibe vegye azokat a történelmi jogokat, melyeket a székelység vérrel és áldozatokkal kivívott magának.”

Bethlen Gábor-díjat kapott egyfelől Sir Bryan Caltredge angol történész, diplomata, egykori nagykövet – a XX. századi magyar sors hiteles ábrázolása, a magyar–angol kapcsolatok kölcsönös szolidaritás jegyében történt formálása, kiemelkedő diplomáciai szolgálata –, másfelől Markus Meckel teológus, politikus, az NDK utolsó külügyminisztere Európa keresztény örökségének ápolása, a magyar–német együttműködés és szolidaritás érdekében végzett munkássága, kiemelkedő keresztyén hitszolgálatára elismeréseként. Ők a díjátadáson nem tudtak személyesen részt venni, de mindketten örömmel és köszönettel fogadták a kitüntetést. Az esten ismertették a díjak odaítéléséről szóló értesítést, illetőleg a két díjazott válaszüzenetét. Az Alapítvány képviselői kijelentették, megtisztelőnek tartják, hogy korunk és régióink egy jeles történészének, az egykor hazánkban szolgált nagykövetnek, illetve egyik jeles lelkész-politikusának, a népünkkel hajdan szolidáris német kormány egykori miniszterének, a magyarok barátjának adhatták át a kitüntetést.

Sir Bryan Caltredge alább közölt köszönetnyilvánítással fogadta az elismerést. Válaszlevelében kimentette magát, távolmaradása miatt kérte, hogy képviselőiben Bánki Vera, könyveinek magyar fordítója vehessen részt a díjátadó ünnepségen, és tolmácsolja üzenetét az ünneplőknek, s vegye át a kitüntetését. A díjazott tanulmányait a legkitűnőbb egyetemeken végezte, melynek fontosabb állomásai Cambridge, Oxford, Stanford és Harvard voltak. Ezt követően a Szt. Antony College-ban, Oxfordban és a Hoover Intézetben, a Stanford Egyetemen dolgozott kutatóként. 1960-ban lépett diplomáciai szolgálatba. Magas

rangú posztot töltött be a Foreign Office-ban, majd a Downing Street 10-ben dolgozott James Callaghan és Margaret Thatcher miniszterelnökök külügyi magántitkáráként. Brit diplomataként szolgált Svédországban, a Szovjetunióban és Iránban. Majd 1980-tól, több mint három éven át, angol nagykövetségként szolgált hazánkban. Az 1956-os forradalom ötvenedik évfordulója előestéjén, 2006 márciusában jelent meg az Egyesült Királyságban a *The Will to Survive: History of Hungary* című könyve, amely nagyban hozzájárult ahhoz, hogy az évforduló kiemelt figyelmet kapjon a brit olvasóközönség körében. Magyarországon 2008-ban olvashattuk a hatszáz oldalas mű fordítását „*Megmaradni – A magyar történelem egy angol szemével*” címmel. 2009-ben jelent meg a *Trianon, egy angol szemével* című munkája, amelyben Cartledge hazánkban eddig nem közölt dokumentumok segítségével festett átfogó képet a győztesek érdekezérelt döntéseinek okairól, ezen döntések következményeiről. Munkájában megállapította, hogy a háború félmillió magyar áldozata önmagában is tragédia volt, a trianoni szerződésben azonban még azt is kellett vállalnia a vesztes Magyarországnak, hogy lemond területe kétharmadáról, és hárommillió magyar állampolgár az ország új határain kívülre kerül.

Markus Meckel válaszlevelét Arató György tanár, az ünnepség rendezésében közreműködő Mika Sándor Egyesület képviselője tolmácsolta, amelyet alább közlünk.

Meckel 1990-ben Lothar de Maziere kormányában az NDK külügyminisztere volt. Teológiát tanult egyházi főiskolákon Naumburgban és Berlinben. 1982-ben lelkész lett. 1988-tól 1990-ig Niederdodelebenben vezette az Ökumenikus Találkozóhely és Kutatóközpontot. 1988–1989-ben az NDK ökumenikus gyűlés (Ökumenische Versammlung in der DDR) és az Európai Ökumenikus Gyűlés küldötte Bázelen. Markus Meckel már a 70-es évek óta részt vett a keletnémet ellenzék tevékenységében. 1989-ben kezdeményezte a német SPD megalakítását, majd annak szóvivője lett, a német újraegyesítésig a keletnémet SPD helyettes vezetője volt. 1992-től 1994-ig a Bundestagban az SPD frakció szóvivője volt a Németország Szocialista Egységpártja (NSZEP, SED) diktatúrájának történetével és annak következményeivel foglalkozó, pártoktól független munkacsoportban. Markus Meckel a Bundestagban Németország külpolitikájával és biztonságával kapcsolatos problémákkal, valamint az Európai Unió keleti szomszédjaival való kapcsolatokkal foglalkozott. Meckel a Külügyi Bizottság rendes, valamint a Kulturális és Médiabizottság póttagja, továbbá az Európai Unió ügyek bizottságának tagja. 2004-től 2008-ig a Lengyel Bizottság elnöke, társelnöke a Lengyel–Német Együttműködési Alap Tanácsának. Markus Meckel tanácsadó tagja a volt NDK-s Biztonsági Szolgálat Aktái Hivatalának. Elkötelezettje a demokráciáért végzett munkának – az Európai Partnerség a Demokráciáért Alap, valamint a Demokratikus Átalakulás Nemzetközi Központjának (ICDT) vezetőségi tagja. Számos német és európai díj kitüntetettje.

A negyedik Bethlen Gábor-díjat dr. Zétényi Zsolt ügyvéd, volt parlamenti képviselő kapta, akit Lezsák Sándor, az Országgyűlés alelnöke laudált.

Zétényi Zsolt az Eötvös Loránd Tudományegyetem állam- és jogtudományi karán szerzett diplomát, 1967–1968 között a Legfelsőbb Bíróság tanácsjegyzője volt, 1968–1969 között az Országos Kriminálisztikai Intézet tudományos munkatársa, ezután évtizedekig jogtanácsos, 1994-től gyakorló ügyvéd. 1986-tól megszűnéséig a Bajcsy-Zsilinszky Endre Baráti Társaság (1989-től Bajcsy-Zsilinszky Társaság) tagja, ügyvezető titkára, majd főtítkára. 1989-ben részt vett az Ellenzéki Kerekasztal munkájában, a kerekasztal és az állampárt megegyezésének aláírója 1989. szeptember 18-án. 1990–94-ben az MDF országgyűlési képviselője, az emberi jogi, kisebbségi és vallásügyi bizottság alelnöke, 1993–94 között az Országos Elnökség tagja, 1992-től a Nemzeti Társaskör tagja, 1994–98 között elnöke, 1998-tól tiszteletbeli elnöke. 1997-től a Százak Tanácsa és más egyesületek tagja. Egyszemélyes Nemzeti Jogvédő irodát tartott fenn 1994-től minden köztámogatás nélkül az önkényuralom (sortüzek) halálos áldozatai védelmében, 2004-től a Nemzeti Jogvédő Alapítvány és a Magyar Konzervatív Alapítvány kuratóriumának elnöke, 2008-tól 2014-ig a Nemzeti Jogvédő Szolgálat elnöke. Állami kitüntetést soha nem kapott, ahogy Lezsák Sándor a díj átadása során megjegyezte: „következetes igazságtételi és emberi jogi munkásságával elérte, hogy mindeddig semmilyen állami kitüntetésben ne részesülhessen”, ugyanakkor elérte azt is, hogy a Bethlen Gábor-díjat kiérdemlje.

A Bethlen-díjak átadását követően az Alapítvány Márton Áron Emlékérmeit adták át, elsőként Árva László tanárnak, a Hódmezővásárhelyi Németh László Gimnázium igazgatójának, az ifjúság nemzeti neveléséért és az író Németh László szellemi örökségének ápolásáért, akit Szent Tibor néprajztudós-író laudált. Árva László szavai szerint: az elismerés egyben felelősség, és a jövőbeli feladatokat is kijelöli. Azt is fontosnak tartotta megemlíteni, hogy Németh László lánya, Németh Ágnes a kezdetektől támogatta munkáját.

Az Alapítvány Márton Áron Emlékérmet adományozott Paweł Cebula ferencrendi szerzetes atyának, a lengyel-magyar barátság jeles éltetőjének, akit Kiss-Rigó László Szeged-csanádi megyéspüspök, illetve Szalai Attila kurátorunk méltatott. A Magyarországon is hosszú éveket szolgáló szerzetes – aki most éppen az írországi lengyelek lelki atyja, s aki a díjátadásra Írországból utazott ide – kiválóan beszél magyarul, s tavaly felvehette a magyar állampolgárságot is, élő példaként a két nemzet, a lengyel-magyar barátságnak és szolidaritásnak. Ahogy korábban fogalmazott: „Ez a barátság több mint ezeréves. Az alapját közös szentjeink rakták le. A forrása a mi Urunk Jézus Krisztus Evangéliuma, amelyből az igazi szabadság és szeretet, más néven szolidaritás fakad. A magyarok és lengyelek a történelem folyamán nagyon sokszor egymás terhét hordozták. Így volt pl. Szent László vagy Szent Kinga, illetve Szent Hedvig idejében. Így volt a török megszállás és Sobieski korában is. Később a Népek Tavaszán meg a huszadik században is: 1920-ban, amikor a magyar lőszerészek segítségével a lengyelek nem tudták volna legyőzni a szovjet hadsereget; a II. világháború idején, amikor több mint százezer lengyel vendégszerető menedéket talált Magyarországon vagy 1956-ban, amikor a lengyelek a legtöbb vért adták

a leigázott magyaroknak.” Ma is azt vallja, hogy most is együtt kell harcoljunk az igazi szabadságért, az életért, a házasságért, a családjáért s mindazért, ami földünket s életünket kereszténnyé teszi. „Mert, ahogyan Isten szolgája, Robert Schuman mondta, s amit bátran ismételve a mostani magyar miniszterelnök: »Európa vagy keresztény lesz, vagy nem lesz többé Európa.«”

Az Alapítvány Márton Áron Emlékermet adományozott Saáry Éva írónak, a svájci magyar közösség kiemelkedő képviselőjének, aki boldogan fogadta az elismerést, és készült a pesti útra, amikor egy hónapja hirtelen elhunyt. A díjat Sofia Larroudé Mazzolini, Saáry Éva leánya vette át, s a díjazottat Agócs Sándor költő, az Antológia Kiadó vezetője búcsúztatta-méltatta.

Saáry Éva 1956. novemberben, a forradalom leverése után menekült nyugatra. Először a svájci Lausanne-ban, Párizsban, majd Francia Egyenlítői-Afrika Gabon tartományában, a SPAEF (Société des Pétroles d’Afrique Équatoriale Française) alkalmazásában olajkutatóként tevékenykedett. Az 1960-as évek elején felhagyott a földtani munkákkal, azt követően a dél-svájci Luganóban élt, és szabad újságíróként, festő- és fotóművészként tevékenykedett. 1959-től jelentek meg írásai rendszeresen nyugati magyar lapokban (*Bécsi Magyar Híradó, Nemzetőr, Irodalmi Újság, Új Látóhatár, Katolikus Szemle, Kanadai Magyarság, Új Világ, Amerikai Magyar Hírlap, az ausztráliai Magyar Élet* stb.). 1992-től kezdődően magyar lapokban is publikált. 1975-től a Ticinói Magyar Egyesületnek (TME) hol elnöke, hol alelnöke, 1976–92 között a Svájci Magyar Irodalmi és Képzőművészeti Körnek (SMIKK) ügyvezető elnöke; a Luganói Tanulmányi Napok szervező-rendezője volt. Az egyesület tanulmányköteteit nagyrészt ő szerkesztette, és a fedőlapokat is ő tervezte. Cikkei, interjúi jelentek meg képzőművészekről is. Saját rajz- és fotóillusztrációival jelent meg több önálló kötete, és mások munkáit (például Tollas Tiboréit) is illusztrálta. 1969-től néhány éven át a Külföldi Magyar Képzőművészek Világszövetsége svájci titkára volt. 1965-től kiállító művész, tárlatain fotóit általában együtt szerepeltette festményeivel. Fotográfusként – portrék és tájképek mellett – természeti alakzatokat, különös formákat rögzített legszívesebben. Közösség- és irodalomszervezői munkásságával a nyugati magyar emigráció, a szellemi élet, a magyar kultúra fontos és kiemelkedő szereplője volt.

A Bethlen Gábor-díjak átadásával egyidejűleg, a több évtizedes hagyományok szerint a TAMÁSI ÁRON-DÍJAT is átadták. E kitüntetést idén Margittai Gábor írónak, tanárnak, a *Magyar Nemzet* szerkesztőjének adományozta a Tamási Áron-díj Kuratóriuma. Laudálására dr. Cs. Nagy Ibolya irodalomtörténészt kérte fel a Tamási Áron Alapítvány, a díjat Ugrin Aranka és Lezsák Sándor adta át.

Az esten Szabó András előadóművész előadásában részletek hangzottak el Németh László szárszói beszédéből, Tamási Áron *Kodály Zoltán (egy botfülű székel naplójából)* című írásából, Saáry Éva verséből.

A díjátadó ünnepség műsorvezetője Nikl János, a Magyar Katolikus Rádió bemondója volt. Lezsák Sándor a kuratórium elnöke zárta be az emlékezetes estet. Minden kitüntetettnek gratulált, megköszönte a laudátorok és a két mű-

vész közreműködését. Elismeréssel szólt a Székelyföld ifjú tehetségének fölemlő zongorajátékáról, s külön is méltatta a Teleki Pál-éremérmes Szabó András előadóművész hozzájárulását nemcsak e díjátadó ünnepséghez, hanem a *Parasztors - magyar sors* őszi rendezvény sikeréhez is. Fölhívta a figyelmet arra, hogy a nagyszabású emléknapon elhangzott előadásokból a *HITEL* 2014. novemberi száma ad válogatást, és képillusztrációi a Dózsa-emlékévhöz kapcsolódnak.

A Kuratórium által 2014. június 4-én adományozott Teleki Pál-éremérmeket BÁNHEGYI FERENC iskolaigazgató, tankönyvírónak; KISIDA ELEK orvosnak, a Százak Tanácsa tagjának; a LÁNCMŰ RÁDIÓNAK; MEDVIGY ENDRE jogász végzettségű irodalomtörténésznek, közírónak, szerkesztőnek; MÁTYUS ALIZ író, lapszerkesztőnek, az Eötvös Collégium Baráti Köre vezetőségi tagjának adták át. ROMAN KOWALSKI lengyel nagykövet később veszi át kitüntetését. A DVD-n rögzített ünnepi műsor a Szózat és a Székely himnusz közös éneklésével ért véget.

Petrik Béla kurátor

Bethlen Gábor-díjasok

Egyed Ákos

Amikor 1943-ban Csécsy Imre felkereste Kolozsvárt, fellélegzett, hiszen neki, aki a honi gyűlölködés abszurd logikáját jól ismerte és részben még éltette is, látnia kellett: „Ezek az írók nemzetet teremtettek itt Erdélyben, a szó értelmes értelmében: erkölcsi közösséget munkás és polgár, paraszt és gróf között.” Ezt a munkát folytatta az a történezműhely, amelyet méltán nevezünk kolozsvári iskolának, és méghozzá tette ezt az 1970-es években, paradox módon akkor, amikor a pálmára egyre jobban kezdett nehezedni az bizonyos súly, ha szabad élni vértanú-írónk Ligeti Ernő könyvcímének (*Súly alatt a pálma*) parafrázisával. Ennek a történezműhelynek a kimagasló tagja Egyed Ákos. Élete történelem. Szépen ad számot erről riportkötetében. De minden életrajzi adatnál fontosabb most számunkra munkásságának üzenete, az egészből kiragogyó tanulság, ám ehhez ismernünk kell azt, ami a lehető legnehezebben ismerhető meg: a hangulatot, amelyben élnie és dolgoznia adatott. Az erdélyi magyar történészeknek két séma szorításában kellett eszmélkedniük. Az egyik az idiotizmus addig előre nem sejtett, szinte ismeretlen csúcsai felé közelítő román nacionálkommunista ideológia és gyakorlat, a másik a magyarországi vulgármarxista kvázikompolitizmus, amelynek kényszerubbonyából immár azok is ki akartak bújni, akikre rászabta azt a történelem. Erdély múltja egyszerre volt tabu és kultusz tárgya. A fejedelemségi korról nem volt nagyobb baj, de annál több a XIX. századi Tündérvárossal, hiszen 1848-ban véres nemzetiségi polgárháború robbant

ki, miközben a nagy évet mi, magyarok és románok egyaránt alapító eseménynek tekintjük. Ránk meredt a kérdés, hogyan lehet úgy megidézni ezt a múltat, hogy ne a bolsevik párt rövid történetének – jócskán élő és viruló – sémáit alkalmazzuk, és ne merüljünk el az olcsó prókátorkodásban. Az erdélyi múlt feltárását béklyózó hazai szorítóból kínált kiutat a kolozsvári iskola munkássága is. A romániai átkos helyzetnek voltak némi előnyei is. Mivel ott magyar politikai történelemmel nem volt tanácsos foglalkozni, nem is nagyon lehetett, ezért is a hétköznapi és a hosszú távú jelenségek felé fordult az érdeklődés. És ez volt a lehető legerősebb politikai tett, hiszen éppen az derült ki, amit a rendszer tagadott: a magyarság – Gáll Ernő kifejezésével „a betiltott nemzet” – alkotóereje az, hogy tevékenységével valamennyi erdélyi népközösség érdekét is szolgálta. Egyed Ákos 1975-ben megjelent erdélyi parasztságtörténete parasztromatikától mentesen érzékelteti az erdélyi régió sajátosságát, a kis- és középbirtokos parasztság, a parasztságból kiemelkedő polgárság létét, szemben a keleti és nyugati szomszédságban – ha másként is, de egyaránt – nyomasztó nagybirtok fölényével szemben. Triviálisnak tűnik ez, de fontos, és jelentése volt, hiszen a honi magyar közvélemény egyes részeiben – történész körökben is – élt valami történészhez nem méltó fölénytudat, és pedig az, hogy az erdélyi világ anyagilag és szellemileg elmaradott. Ez a képzet a reformkorra megy vissza, amikor akadtak, akik olyasmit mondogattak, hogy Erdély „ónsúlyt köt haladó lábainkra”, amit éppen az a Kossuth cáfolt, aki minél jobban szigorodott a román rendszer, és olvadozott a magyar, annál inkább persona non grata lett a történelmi panteon éppen aktuális felügyelőinél. Kettős tétje volt Egyed Ákos 1978-ban megjelent *Háromszék, 1848–1849* című művének. Azt lehet mondani, a szerző székely furfanggal játszotta ki a félig-meddig hivatalos székelykultuszt; a nacionálkommunista ravaszok ugyanis a székelységet le akarták választani a magyarságról, a helyi magyar ellenállás pedig ezt kihasználva karolta fel a székelyföldi magyar múlt feltárását. És a magyar könyvnek olyan becsülete lett, amilyen talán addig és utána soha. Egyed Ákos művét sikerült egy év múlva újra kiadni, és egyben ékes bizonyítéka lett Kossuth Lajos – itthon a főiránnyal szemben álló Szabad György által vallott – igazának. E műben a maga csodálatos sokszínűségében tárul fel az a háromszéki társadalmi és politikai világ, amelynek dinamikája minden forradalom dinamikáját reprodukálta, és ezen is múltott, hogy a magyar forradalom lehetett igazában az egyetlen európai forradalom, amelyet nem sikerült rögtön külső hatalomnak eltaposni, vagy nem vált belső megosztódás martalékvává.

Falu, város, civilizáció: 1848–1914 hangzik Egyed Ákos 1981-ben kiadott tanulmánykötetének a címe. Egyszerű, de mély üzenete van. Finoman érzékelteti azt is, hogy az erdélyi magyar világot nem osztotta meg a kelletténél száználmasabb népi-urbánus kanapévíta. Civilizációnk kiteljesedését a falu és a város harmóniája jelenti, a városi népesség állandó megújulása a falu világából. És a korszakjelző évszámok mutatják, hogy méltán hívjuk 1848-at a Népek tavaszának, hogy aztán 1914 nyarán beköszöntsön az a szörnyű tél, amelyet Vörösmarty-

látomása jellemezhet a legtalálóbban. És Európa végzetesen szétszakadt, újra-egyesítése még ma sem zárult le. Szép szellemi fegyverténynek tekinthető az, ahogy Egyed Ákos az erdélyi jobbágyszabadítást a maga történetiségében elemezte, bemutatva azt, hogy mit jelentett az erdélyi szabadelvű arisztokrácia törvényhozó munkája. És tette ezt olyan világban, amelynek vezetői és történészei a jogállami normákat plebiszcitumszerű voluntarista kijelentésekkel helyettesítették. A polgárosodás dualizmus alatti kiteljesedésének a bemutatása már a magyar történetírás fővonalába illeszkedik, de tette ezt a szerző olyan világban, amelyben ezt a korszakot Romániában már magyar megszállásként kezdték minősíteni.

1990 után beköszöntött a szakmai aratás korszaka, és a politikai tét immár az alkotás minősége lett. Egyed Ákos újabb könyveiben mintha azt a tanácsot fogadta volna meg, amelyet a klasszikus székely író, Tamási Áron nyugati író-társának, Márai Sándornak adott: „ne a gyász színeit lobogtassátok felénk, hanem teljetek el annak a reménységnek erejével, melyet erről a földről az egész nép az élet természetes vágyával küld a világba”. Erről szól Egyed Ákos 1848-as forradalomtörténete, a székely múlt rövid összefoglalása, és ez is igazi úttörő munka, mintegy lezárja Bözödi György történeti-szociográfiai kezdeményezését, és a maga konkrét valóságában mutatja be azt, amit Erdei Ferenc már klasszikus érvénnyel jelzett, és pedig azt, hogy az emberi szabadság érvényesítésében mit jelentett „a nemesparasztok” magas aránya. A székelyföldi magyarság sajátos történelme pedig általános igazságot érzékeltet: az emberi szabadság egyben nemzeti szabadság, egy ország regionális, etnikai sokszínűsége érték, segít a partikularizmussal és az univerzalizmussal jellemezhető törekvések egyensúlyának kialakításában. „Az élet – fentebb említett – természetes vágyá”-ról szól gróf Mikó Imre életrajza, amelynek elkészítésével Egyed Ákos majd évszázados mulasztást pótol, hiszen Mikót Erdély Széchenyijeként emlegettük, csak éppen azt nem tudtuk pontosan, hogy miért. És erről szól éppen most megjelent Mikó-válogatása – itt a helyszínen. Mindez szorosan illeszkedik egy olyan tervbe, amelyet valamikor még a múlt század 80-as éveiben melengtetett Egyed Ákos; ez az erdélyi magyar értelmiség története, amelyet eddig is művelt, de befejezésre vár... Igaz, közben Mikó örökébe kellett lépnie, átvéve az Erdélyi Múzeum Egyesület elnökségét. És nem is beszélve arról az apró, de annál fontosabb munkáról, amit az ismeretterjesztés és a tudományos publicisztika jelent, amely választ keres és ad arra az örök kérdésre, amelyet Marc Bloch így tett fel: „Papa, mondd, mire jó a történelem?”

Tudjuk, a történelem a bonyolultságot szereti, a történész inkább az egyszerűséget, és gyakran vagy leegyszerűsíti, ami bonyolult, vagy a posztmodern halandzsa eszköztárával élve az érthetlenségig bonyolítja az egyszerűt. Egyed Ákos viszont a bonyolultságot úgy hozza közel, hogy mi egyszerű emberek is megértsük. Ízesen beszél, és veretesen ír. Márpedig ki tagadná, amit éppen a Kolozsvárról 1949-ben elhurcolt Méliusz József vallott, amikor börtönéveinek tanulságait megidézte: „Az ember létezése a nyelv. [...] Azon kérdezi az önnön

sorsát, e nyelv, e nyelvi közösség sorsát; a nyelvben azok történelme, akik még beszélnek s írják, olvassák és meghallják.”

Kedves Ákos, írjal és beszéljél, mi pedig olvasunk és meghallunk! Itt és szer-
te a világban!

Miskolczi Ambrus

Sir Bryan Cartledge köszönetnyilvánítása

Elnök úr, a Bethlen Gábor Alapítvány kuratóriuma tagjai, hölgyeim és uraim!

Nagy megtiszteltetés számomra, hogy kitüntettetje lehetek a Bethlen Gábor-díjnak. Hálás vagyok, és mélységesen sajnálom, hogy nem tudom személyesen átvenni a díjat. Nagyon örülök minden alkalomnak, amikor ellátogathatok Budapestre, abba a gyönyörű városba, amelyet második otthonomnak tekintek, ebben az évben ez azonban sajnos egyszerűen lehetetlen számomra. Hálás vagyok Bánki Verának, aki átveszi nevemben a díjat, és az Alapítvány kuratóriumának, amely ezt lehetővé teszi. Amikor a Magyarország történetével foglalkozó könyvön dolgoztam, Veronika több volt fordítónál, bár azt a feladatát is kiválóan megoldotta. Értékes munkatársam volt, segített megoldani számos problémát, és eloszlatni bizonytalanságokat. Jórészt az ő energiájának és elszántságának köszönhető, hogy remélhetőleg hamarosan megjelenik a *Megmaradni* második kiadása a Holnap Kiadónál.

Rendkívül büszke vagyok arra, hogy olyan díjat kapok, amely Bethlen Gábor nevét viseli. Felesleges volna éppen ezt a hallgatóságot emlékeztetni Bethlen Gábor kiemelkedő érdemeire, amelyeket minden magyar jól ismer. Mégis megemlítem három diadalmas hadjáratát II. Ferdinánd császár, az ellenreformáció és a vallási türelmetlenség megtestesítője ellen. Ha nem ért el sikert, az csak azért történhetett, mert nem kapta meg szövetségesei támogatását. Sikeresen igyekezett Erdélyt jelentős kereskedő központtá fejleszteni. Talán mindenekelőtt az 1588-as erdélyi diéta ama úttörő kezdeményezésének a megvalósításáról kellene szólnom, amely a jobbágyoknak is biztosította a lelkiismereti szabadságot. Ez volt a kontinentális Európában akkor még széles körben alkalmazott *cuius regio eius religio* szigorú elvének az első megtörése. Bethlen alatt Erdély a vallási türelem világítótornya volt nemcsak a különféle irányzatú protestánsok, de a katolikusok, az ortodoxok és a zsidók számára is. Most, amikor XXI. századi világunkban sokfelé növekszik a vallási vakbuzgóság és fanatizmus, érdemes felidézni és ünnepelni Bethlen eredményeit.

Még van valami, ami különleges örömmel tölt el, amikor kapcsolatba kerülök Bethlen Gábor örökségével. Bethlen uralkodása alatt a teológiahallgatókat arra bátorították, hogy külföldön folytassák tanulmányaikat, és sokan a protestáns Angliát választották. John Milton, a nagy angol író és költő, az *Elveszett Paradicsom* szerzője, *Aeropagitica* című pamfletjében a cenzori intézményt bírál-

va azt írta: nem lehet véletlen, hogy a szigorú és takarékos Erdély a távoli hegyes tartományból évente nem ifjakat, hanem felnőtt férfiakat küld Angliába, hogy a nyelvet és a teológiai tudományokat tanulmányozzák.

Sok erdélyi teológiahallgató a puritán ethosszal áthatva tért haza, és Tolnai János vezetésével küzdött a jobb iskolákért, azért, hogy latin helyett magyarul tanítsák a diákokat, és hogy nagyobb demokrácia uralkodjon az egyházban. Az Erdély és a Jakab-kori Anglia közötti kulturális kapcsolatokhoz társultak politikaiak is: a harmincéves háborúban Anglia és Bethlen Erdélye szövetségben állt a Habsburgok és a Katolikus Liga ellen. Az 1626-os Westminsteri Jegyzőkönyv, amelyet I. Károly angol király írt alá, formálisan elismerte, hogy Erdély a Protestáns Unió tagja. Erdély igénye állami léte elismeréséhez akkor nyert megerősítést, amikor az ország ott szerepelt a harmincéves háborút lezáró 1648-as vesztfáliai béke aláírói között, bár akkor Bethlen már csaknem két évtizede halott volt. Meg lehet említeni végül, hogy a jövő III. Károly angol király, a jelenlegi walesi herceg nagy érdeklődést és rokonszenvet tanúsít Erdély iránt, ahol több falusi háza, birtoka is van Szászfehéregyházán és Zalánpatakon.

Ez a mai díj egy újabb, szerény kapcsolatot létesít Anglia és Bethlen Gábor szülőföldje között. Rendkívül hálás vagyok érte.

Bryan Cartledge

(A kitüntetett megbízásából fordította és fölolvasta Bánki Vera, könyvei magyar fordítója)

Markus Meckel válaszevele, köszönete

Bethlen Gábor Alapítvány, Lezsák Sándor elnök úr részére

Tisztelt Elnök Úr!

Először is szívből köszönöm Önnek és az Alapítvány kuratóriumának, hogy a Bethlen Gábor-díjra méltattak.

Nagy megtiszteltetés és öröm számomra, hogy azt az elkötelezettségemet, amelyet politikusként és teológusként a békés európai együttélés ügyéért – és ezen belül különösképpen a német–magyar kapcsolatokért – érzek, ezzel az előkelő díjjal méltányolják.

Ezt a kitüntetést – amelyet egyúttal méltóképpen meg is szeretnék köszönni Önöknek – legszívesebben személyesen venném át.

Sajnos azonban nem tehetek eleget november 16-ai meghívásuknak, mert ezen a napon Németországban a háborús halottak és az erőszak áldozatainak nemzeti hovatartozástól független emléknapiját üljük. Ezen az országos gyásznapon a Bundestag nemzeti megemlékezést tart, amelyért a Német Hadisírgondozó Népi Szövetség felel, s ez utóbbinak elnökeként elvállaltam a megemlékezés felvezetését, valamint az ünnepségért való általános felelősséget is én viselem.

Ennél fogva november 16-ai részvételemet sajnos le kell mondanom. Nagyon boldoggá tenne azonban, ha a díjat egy másik lehetséges időpontban Budapesten személyesen vehetném át. Ha Önök számára ez a lehetőség megoldható és elfogadható, hálás lennék, ha fölvennék a kapcsolatot asszisztensnőmmel, és új időpontot egyeztetnék.

Köszönöm mégegyszer a megtisztelő kitüntetést! Önökre és a magyar nemzet minden tagjára a továbbiakban is őszinte barátsággal gondolván, szívélyes üdvözlettel maradok:

Meckel Markus

(A válaszlevelet fordította és felolvasta Arató György történész, a BGA Baráti Kör tagja.)

Zétényi Zsolt, a rendíthetetlen

Kedves Zsolt!

Ma délután a gyógyító idő reményével, Csoóri Sándorral találkoztam, aki mindannyiunknak egy beszédes csöndet küld. Egy beszédes csöndet, mert ideje van a szólásnak, és ideje van a hallgatásnak is. S amikor azt mondtam Csoóri Sándornak, hogy ma este az Uránia Filmszínházban Zétényi Zsoltnak adjuk át a Bethlen Gábor-díjat, akkor fölragyogott a szeme. S ezt a szempillantást küldöm, hoztam most neked, kedves Zsolt, ez legyen most Csoóri Sándor különdíja.

Csoóri emlékezetébe idéztem azokat a találkozásainkat, amelyek közül most csak egyet említek. A nyolcvanas évek végén egy tüntetésről igyekeztünk külön-külön hazafelé, és az Andrássy úton – a mai Andrássy úton – azt láttam, hogy átellenben Zétényi Zsolt ballag, vállán magyar zászló, s bandukol hazafelé. Gondoltam, hazafelé. S úgy ment ott, mint egy székely földműves este a szé-nagyújtésból.

Te is földműves vagy, kedves Zsolt. A magyar földet műveltél sokszor egyedül, de makacs konoksággal, rendkívül szívós ember módjára.

A tudomány területén valószínűleg azok a tudósok kényszerülnek a legnagyobb teljesítményekre, akiknek mind a gyakorlati munka területén, mind elméleti síkon helyt kell állniuk. Az orvostudomány elméleti területén nagyot alkotók sok-sok órát vizsgálták betegeiket a rendelőkben; a pedagógia nagy tudósaira szeretettel emlékeznek évtizedek múlva is a tanítványaik; a befutott növénynevelők szinte mindegyike személyesen is részt vett a kísérleti parcellákon elvégzett munkákban; a nagy hittudósok mindegyike a szószéken is remek példabeszédekkel nevelte a hívőket, és nem hanyagolta el a személyre szóló beszélgetéseket, tanácsadásokat sem.

Az elméleti és gyakorlati tudás ilyen rendkívüli egysége mutatkozik meg dr. Zétényi Zsolt jogtudós munkásságában és eddigi életútjában is. Ha végignézzük alkotmányjogi, kisebbségvédelmi, igazságtételi és emberi jogi elméleti

munkáit, akkor rá kell döbbernünk, hogy az ezekben a művekben leírt következtetések mögött rendre sok-sok egyedi emberi sors megismerése, egyedi konkrét jogsértés képviselője a bíróságokon, megporosodott akták végigolvasása a levéltárakban áll. Bizony, nagyon sok emberi jogi, polgári jogi alapítvány az elvi politika magas szférájában védelmezi az emberi jogokat, de nincs egy konkrét eset, amikor valódi jogsérelemeket tudott volna vagy akart volna orvosolni. Dr. Zétényi Zsolttól távol áll a polgári jogok védelmét imitáló civil szervezetek látszattervékenysége, és fáradtságos munkával maga kutat régi periratok között irattárakban, levéltárakban, maga talpal a sértettek hozzátartozóihoz vagy tanúkhöz, és ő készül fel a gyakran már nem is élő sértett képviselőjében a bírósági tárgyalásokra. És végül ő maga vonja le ezekből az esetekből azokat a következtetéseket, amelyek bizony felvetik a mai jogvédők vagy a mai politikusok többségének mulasztásból adódó felelősségét. Lenne bőven felülvizsgálandó ügy a hevenyészett módon lefolytatott, gyakran prekoncepciótól átlengett népbírói ítéletek között, de ma sincs egyetlen egy olyan állami szerv vagy alapítvány, amelyik megbízást adna szakavatott jogtudósoknak az 1945 után jogsértő módon elítéltek ügyeinek a felülvizsgálatára.

Közéleti életpályáját a Bajcsy-Zsilinszky Társaságnál kezdte. Ez a választása is tudatosságot tükrözött, hiszen a korábbi politikai tilalmak és korlátok leomlását követően, 1988 után százával alakultak fontos és nemes célú társaságok, egyesületek, alapítványok. Ő mégis ezt a közösséget választotta, mert Bajcsy-Zsilinszky Endre egész életében küzdött a kommunista-bolsevik nézetek ellen is, de fegyverrel a kezében vette fel a küzdelmet a német megszállókkal és a szolgálatukban álló nyilasokkal szemben is. Bajcsy-Zsilinszky Endre sok-sok társával együtt annak a német megszállásnak a halálra ítélt, vértanú áldozata volt, akiknek áldozat voltát még ma is több politikai erő tagadja, és még a róluk emlékező szobrokat és rendezvényeket is ellenzik. Ennek a társaságnak a képviselőjében vett részt dr. Zétényi Zsolt a békés átmenet feltételeit lefektető 1989. évi, úgynevezett háromoldalú tárgyalásokon, és látta el kézjeggyel ő is a megegyezést 1989. szeptember 18-án. Az 1990. évi első szabad választás eredményeként a Magyar Demokrata Fórum színeiben országgyűlési képviselő lett.

Politikusként mindig a fő csapásirányt kereste, stratégia volt, és nem szívesen bonyolódott politikai küzdelmekbe vagy indulatos vitába. Talán annak a Hispániát meghódító, római Scipio hadvezérnek a példáját követte, aki arra a szemrehányásra, hogy miért nem harcol a többi katonával együtt a várfalakon – röviden azt válaszolta: anyám hadvezérnek szült, és nem katonának. Ennek a stratégiai szemléletnek a jegyében az Országgyűlés alakuló ülése előtt javasolta, hogy legyen egy sorskérdéseinkkel foglalkozó Nemzetpolitikai Bizottság is, amelyik egy kívánatos nemzetstratégia tükrében elemezné az egyes törvényjavaslatokat. Javaslatát elutasították, hivatkozva a szocialista és liberális pártok állandó nacionalizmus-sovinizmus gyanújára és alattomos vádaskodásaira.

Az Országgyűlésben az emberi jogi, kisebbségi és vallásügyi bizottság alelnöki posztját töltötte be. Mivel az önkényuralom évtizedeinek a befejeződésével

óriási mennyiségű életellenes, emberi jogokat sértő és emberek sokaságát ki-
semmiző ügyet kellett volna orvosolnia az első szabadon választott Országgyű-
lésnek és kormányának – erre a bizottságra mérhetetlenül sok munka hárult,
és persze rengeteg bírálat. Elsősorban a jogsérelmet okozók és a mögöttük álló
politikai erő és médiatúlsúly nehezítette meg az igazságtételi folyamatot. Az
állam által kifosztottak vagyoni kárpótlását elrendelő első törvényt az igazság-
tételi folyamatot meggátolni igyekvő alkotmánybírák megsemmisítették. A má-
sodik ilyen törvény éppen hogy átment a parlamenti szavazáson, holott ha nem
megy át, akkor lebénult volna a gazdaság a felelős és jogos tulajdonosok kilété-
nek ismeretlen volta miatt. Persze lehet, hogy egy ilyen kaotikus állapot kipro-
vokálása lett volna az akkori ellenzék célja.

Ha élet elleni bűnök voltak – akkor bünelkövetők is voltak az önkényuralom
évtizedeiben. Ahogy a Bethlen Gábor Alapítvány korabeli titkára, a költő Nagy
Gáspár írta:

„egyszer majd el kell temetNI,
és nekünk nem szabad feledNI,
a gyilkosokat néven nevezNI”

A bűnök feltárását a szociálliberális ellenzék azzal az indokkal utasította el,
hogy a szocializmus évtizedei alatt az államhatalom részéről elkövetett gyil-
kosságok túlnyomó többsége elévült, mert elkövetésük óta eltelt 15 év. Dr. Zé-
tényi Zsolt véleménye viszont az volt, hogy ha hivatalból nem üldözték a bűnt,
akkor az elévülés folyamata meg sem kezdődhetett, és benyújtotta azt a tény-
feltárást és a bünelkövetők megnevezését célzó törvényjavaslatát, amelyik az
elévülést csak az első szabad Országgyűlés megalakulásától számította volna.
Az Országgyűlés elfogadta ezt a törvényt, de az igazságtételi folyamatot meg-
gátolni igyekvő alkotmánybírák ezt is megsemmisítették.

Utólag bebizonyosodott, hogy dr. Zétényi Zsolt elévülés-értelmezése helyes
volt, és a világon több ország – Európában például Csehország – ezt az utat kö-
vette a több évtizede elkövetett emberiség ellenes bűnök feltárása érdekében.
Argentína és Chile demokratikusan megválasztott kormányai is abból a megfon-
tolásból tárták fel a katonai diktatúrák alatt elkövetett gyilkossági ügyeket, és
ítélték el a felelősöket, hogy ha ilyen súlyos bűnök esetében „nyugodott” a bűn-
üldözés, akkor az elévülésnek is nyugalmi helyzetben kellett lennie.

Az igazságtétel terhes feladatát dr. Zétényi Zsolt nem csupán a posztkom-
munista utódpártokkal szemben és a média állandó támadásaival dacolva vál-
lalta, hanem a Magyar Demokrata Fórum hangadó személyiségeinek ellenében
is. Minden igazságtételi javaslatát már párton belül is gáncsoskodás érte. Javas-
lata szerint például törvény tiltotta volna el a közéleti szerepvállalástól a titkos-
szolgálati besúgókat és azok megbízóit, de ezeket a szankciókat a kormányzó
párt állami vezetői kihagyatták a törvényből. Hiába állt dr. Zétényi Zsolt mögött
a Magyar Demokrata Fórum tagságának többsége, hiába juttatták őt az elnök-

ségi tagok közé, ott sem tudta érvényre juttatni az igazságtétel folyamatára vonatkozó elképzelését. Személye és nézetei annyira zavarták a liberális média kegyeit kiérdemelni vágyó egynémely pártvezetőt, hogy az 1994. évi választások idején – annak ellenére, hogy dr. Zétényi Zsolt az elnökség tagja volt – bejutásra esélytelen helyre tették a listán, hozzá mérten teljesen ismeretlen személyek mögé. A politikai végeredményt mindenki ismeri már. A lakiteleki alapítók, továbbá a rendszerváltás érdekében sokat dolgozók és kockáztatók fokozatos eltávolítása után a párt eszmeileg teljesen kiüresedett, és átsodródott a politikai paletta balliberális oldalára, majd tagság és szavazók hiányában csendben elenyészett.

Az emberi jogi, kisebbségi és vallásügyi bizottság alelnökeként dr. Zétényi Zsolt sokat tett a kisebbségi sorba került magyarság érdekében. A felvidéki magyarság vagyoni kárpótlását ellehetetlenítő beneši dekrétumok érvénytelenítéséért már akkor megkezdte a küzdelmét – ami sajnos máig nem fejeződhetett be sikerrel. Nem sikerült azt sem elérnie, hogy a Magyarországra kényszerrel áttelepítettek kárpótlása megtörténjen. Azóta már az Alkotmánybíróság is megállapította, hogy a törvényhozás mulasztásos alkotmányértést követ el azáltal, hogy nem intézkedik a Felvidékről kitelepítettek kártalanításáról.

A települések kisebbségi önkormányzatainak megalakításáról szóló törvény vitája során javasolta, hogy – finn és észti mintára – a kisebbségi önkormányzat megalakításának joga terjedjen ki minden olyan nemzetiségre, amelyik az adott településen kisebbségben van. Egy adott településen a kisebbségi lét ugyanis többségi nemzet számára is létező helyzet lehet, azaz nem lehetne tőlük megtagadni a kisebbségi önkormányzat lehetőségét – ha másoknak ezt felkínáljuk. Dr. Zétényi Zsolt javaslatát a kormányzat elutasította. Ma tanúi lehetünk annak, hogy a helyi kisebbségi érdekvédelem nélkül falvak sorából menekült el az ott kisebbségbe került magyarság, és legális intézmények nélkül a megoldatlan gondjaikra a nemzeti radikalizmustól remélnek választ. Mindezt a problémát meg lehetett volna előzni, és remélhetőleg még ma is meg lehetne előzni – ha a magyarságnak biztosítjuk ugyanazokat a kisebbségi jogokat, mint más nemzetiségeknek.

Dr. Zétényi Zsolt könyvet írt a Szent Korona tanról és a magyar történeti alkotmányról. Alkotmányjogi érvei is szerepet játszottak abban, hogy a magyar történeti jogfolytonosság fenntartása érdekében a 2012-ben Alaptörvényt alkotott és fogadott el az Országgyűlés.

Dr. Zétényi Zsolt következetesen folytatta – immár politikai háttér nélkül is – az igazságtételi küzdelmét. 1994-től a sortüzek halálos áldozatainak az érdekében részt vett a mosonmagyaróvári sortüzek, majd a tiszakécskei, repülőgépről történő géppuskarúz körülményeinek a feltárásában, és elérte a bűnösök – még ha csak enyhe mértékű, de megtörtént – felelősségre vonását is.

2006. október 23-án, az 1956. évi forradalom és szabadságharc megünneplésének 60. évfordulóján nagyarányú rendőrtámadások érték a megemlékezőket,

elsősorban a fővárosban. Ezreket vertek meg, százakat tartottak hosszabb-rövidebb ideig fogva. Utólag kiderült – főként a modern technika, így a hangokat és képeket is rögzítő mobiltelefonok révén –, hogy ezek a rendőrségi vádak többségükben megalapozatlanok voltak. Dr. Zétényi Zsolt Nemzeti Jogvédő Irodája sok meghurcolt ember igazságáért állt ki, és vállalt bírósági pereket.

Dr. Zétényi Zsolt történelmi tabutémákkal szemben is vállalja az igazság képviselését. Ilyen tabutéma volt az az ügy, amelynek során a kommunista Ságvári Endre tűzharcot kezdeményezett rendőrökkel. Agyonlőtt egy teljesen gyanútlan rendőrt, míg végül a többiek őt tették harcképtelené. Másfél évtized múlva a szocialista állam felfedte az egyik rendőr kilétét, és egy koncepciós per keretében halára ítélték, majd kivégezték. Dr. Zétényi Zsolt bebizonyította ennek a pernek a koncepciós voltát, amit a bíróság elfogadott, és utólag felmentette a hamis vádak alól az áldozatot. Ez a per amiatt is tabudöntőgető volt, hogy egyértelműen bizonyította az akkori támadásnak a – mai szóhasználattal – terrortámadás jellegét.

69 év telt el a második világháború befejezése óta, ezért be kellene látnia néhány, a második világháború embertelenségeit kutató alapítványnak, hogy teljesítették vállalt céljaikat, mert már aligha akad tanúja vagy bizonyítható tettese hetven évvel ezelőtti eseményeknek. Bizony, tabudöntést vállal az a jogvédő ügyvéd, aki emberiség elleni bűntettel meggyanúsított személyt védelmez. Tabudöntést vállal, mert esetleg kiderülhet, hogy a vád hamis, és ez korábbi vádak megalapozatlan voltára is gyanút táplál. Képíró Sándor 97 éves volt csendőrt is háborús bűncselekmények elkövetésével vádolták meg. A vád számos vonatkozásban megalapozatlan volt, de a sajtó egy része már eleve tettetst akart produkálni, és ebben a légkörben lélektanilag is nehéz egy nácinak kikiáltott személy védelmét ellátni. Dr. Zétényi Zsolt vállalta ezt a hálátlan feladatot, és a vádlottat a bíróság felmentette. Tabudöntés volt ez a jogvédelem amiatt is, hogy a magyar csendőrség egészét alaptalanul rossz hírbe keverő történészek a per eredményeként szembesülhettek általánosító vádjaik valótanságával.

Hölgyeim és uraim!

Dr. Zétényi Zsolt következetes igazságtételi és emberi jogi munkásságával – kissé cinikusan fogalmazva – elérte, hogy mindeddig semmilyen állami kiüjtetésben ne részesülhessen. De ugyanakkor azt is elérte, hogy kiérdemelje a Bethlen Gábor-díjat.

Lezsák Sándor, az Országgyűlés alelnöke, a Kuratórium elnöke

Árva László

Árva Lászlót a közeli maroslelei szülői házból vezérelte sorsa és példaértékű, kitartó munkája a Hódmezővásárhelyi Németh László Gimnázium és Általános Iskola élére. Aki a ma elvárt, amerikai rendszerű életrajzát olvassa, tömondatokban arról tájékozódhat, hogy magyar nyelv és irodalom-történelem szakos középiskolai tanár, aki igazgatói feladatai mellett máig óraadó is. Munkáját 1987-ben Pusztaszabolcson, a Velinszky László Közgazdasági Szakközépiskolában kezdte. 1988–89-ben Hódmezővásárhelyen, az akkor még Szántó Kovács János nevét viselő kollégiumban kapott nevelőtanári állást. 1989–95 között a jelen tanévben 301 éves Hódmezővásárhelyi Bethlen Gábor Gimnáziumban tanított, és igazgatóhelyettesi kinevezést szerzett. 1995-től Vásárhelyen az eredetileg Hód-tói Általános Iskola és Gimnázium, majd Németh László nevét felvevő intézmény vezetője. 2005–2007 között a középiskolai tanárok felkészítése a két-szintű érettségi vizsgára magyar nyelv és irodalomból multiplikátora lesz a dél-alföldi régióban.

Ezekén kívül 1998-ban a pedagógiai értékelés és módszertana, valamint a minőségbiztosítási és minőségfejlesztési képesítést szerezte meg Szegeden. 2004-ben közép- és emelt szintű érettségi vizsgáztató középiskolai pedagógusképzést végzett magyar nyelv és irodalomból, valamint multiplikátor-képzésből. Még ebben az évben az ECDL-bizonyítvánnyal az informatikai írástudást és az interaktív tábla magas szintű használatát sajátította el. 2006-ban változáskezelési tréning jellegű továbbképzésben, majd pályázatíró és projektmenedzsment oktatásban részesült.

Kérem, figyeljék meg, ahogy az alapszakmájának mind magasabb fokára érve, az intézmény számára fontos tudás megszerzése mellett, hogyan fordul egyre inkább a tanulók egyedi sorsa, a rá bízott emberkének szocializációja és mentális segítése felé. 2007-ben Budapesten a hátrányos helyzetű tanulók integrált nevelésének elősegítésére drámapedagógiát hallgatott. 2010-ben Debrecenben az értelmi intelligencia fejlesztése a tanári munka hatékonyságának növelése érdekében kapott képzést. Miután a Hódmezővásárhelyi Németh László Gimnázium és Általános Iskola Intézményi Tanácsa elnökének választott, az iskolát, tanári karát, diákságát és természetesen vezetőjét belülről is egyre jobban megismerem. A két tannyelvű gimnáziumban a három világnyelvet: angolt, németet és franciát magas szinten oktatják. Ezen típusú gimnáziumok rangsorában az országos nyolcadik helyezést érték el, de az eredményesen végzett nyelvi érettségik alapján a harmadik helyen végeztek.

Árva László 1995 óta az ország egyik legnépesebb általános és középiskoláját vezeti, ahol jelenleg mintegy száz munkavállalót irányít, és ezerszáz diákjuk van. A Hódmezővásárhelyen alapított és néhány évi pesti kitérő után véglege-

sen Vásárhelyre visszatért Németh László Társaság titkárává választották. Dr. Lázár János országgyűlési képviselőnk közbejárásával – iskolánk egyébként is nagy értékű könyvtára – a Kereszténydemokrata Néppárt elhunyt, kiváló frakcióvezetőjének, Isépy Tamásnak, főleg pótolhatatlan idegen nyelvű irodalmat tartalmazó, teljes könyvtárát megkapta, amelyhez épületszárny bővítéssel korszerű termet is nyertünk. Ilyen érték nem magától pottyan egy intézmény ölébe. Vele igazgatóját is országos szinten értékelték. 2013-ban az intézmény vezetője nagy beruházással az ország egyik legkorszerűbb laboratóriumi és szertári egységét vehette át, amelyet a Hódmezővásárhelyen született fizikus professzorról Gyulai József Természettudományos Műhely néven jegyeznek, és nemcsak a saját tanulóink, hanem a város és a környékbeli helységek iskoláiból is ide járnak a diákok, hogy a kísérleti órákon részt vegyenek.

Az iskolafejlesztés és hagyományörzés érdekében az udvaron emberléptékű szobrot állíttatott a korábbi tanyavilágunkban föltárt világhírű Kökénydombi Vénusz emlékére *Földanya* névvel, emlékezve a nálunk hétezer éve megtelepedett neolitikori agrárkultúra istennőjére, melynek talapzatánál minden ősszel a diákok terményáldást mutatnak be. Ugyancsak az udvaron állíttatott fel a magyar nép samanizmushoz kötődő őskorára emlékeztető *Kívánságfát*, amelyeken az égi jeleken kívül színes szalagok lengenek. A más népek kultúráját is figyelembe véve, az udvar kis kerített részén japánkertet alakíttatott ki *hólámpákkal és toriival*.

Árva Lászlót időszakosan kinevezték a vidéken egyedülálló intézmény, az Emlékpont Múzeum és Oktatási Központ szakmai főtanácsadójának. Minőségileg változott a kiállítások, előadások és konferenciák értéke, valamint gyakorisága. A kommunizmus diktatúrájáról az előadóteremben folyamatosan váltakozva egész osztályok kitűnő, meghívott előadóktól hallhatnak előadásokat, és konzultációkat végezhetnek. A történelem időhatárait is bővítve, az első világháború kitörésének 100. éves évfordulójára emlékezve hetente tartanak előadásokat minden érdeklődő polgárunk számára. Igazgató úr tagja a *Bessenyei Ferenc Művészeti Díj*, valamint a *Czirbusz Piroska Emlékeire a Hódmezővásárhelyi Művészetekért Közalapítvány* kuratóriumának. A gimnáziumvezető nevéhez konferenciák és továbbképzések is fűződnek.

Árva László ezeken kívül rendkívül értékes tudományos munkásságából csupán ízelítőnek emelek ki néhány publikációját. 1987-ben szakdolgozatának címe *Nagy László és a magyar irodalmi hagyomány*. 1998-ban a Németh László Gimnázium *Liget és vadon* címmel szépirodalmi antológiát adott ki, amelynek szerkesztésére igazgató úr a szintén vásárhelyi születésű Olasz Sándor irodalomtörténész professzort, a *Tiszatáj* főszerkesztőjét kérte föl. Olyan kiválóságok írtak bele, mint Szabó Magda, Jókai Anna – aki a kötet bemutató ünnepségén is részt vett –, továbbá Levendel Júlia, Szabó Éva, Utassy József és sokan mások. Árva László 1999-ben CD-ROM-on történelmi ismereteit is bemutatta a *Rákóczi-szabadságharc története* címmel. 2007-ben egyik tanártársával közösen, a Maxim Kiadónál megjelent a *100 tétel magyar nyelv és irodalomból* című összeállításuk. 2011-ben Hódmezővásárhelyen megjelent *A Németh László Társaság története*.

Tisztelt hallgatóim, ha most fölteszik magukban, hogy képes minderre egyetlen, törekeny ember, röviden így válaszolhatok: azért, mert teremtő, nagy lélek van benne. A jó kommunikációs készségének kialakulásában az intézményvezetői munkássága fontos szerepet játszott. Szerényen jegyezte meg magáról, hogy „a kollégákkal való bizalmi kommunikáció az intézmény megfelelő működésének egyik alapfeltétele”. Hozzátette: „a jó kommunikálás ezen kívül nélkülözhetetlen még az iskola partnereivel, például a szülőkkel és a fenntartókkal, valamint a médiával”. 1995 óta a vezetői pályázatait a nevelőtestület 90 százalék fölötti arányban, az önkormányzat pedig egyhangú döntéssel támogatta.

Végezetül engedjék meg, hogy saját tapasztalataim alapján Árva László igazgató úrról elmondjam, hogy veleszületett empátiakészsége van, amely olyan érték, mint az édesanya szeretete. Ha nincs, nem lehet megvenni vagy megtanulni. Ezekon kívül magánemberként istenfélő, a római katolikus vallását gyakorló ember, és példás házasságban élve nevelik szeretett gyermeküket.

Gárdonyi Géza az egykori néptanítókról úgy írt, mint a vidék, a tanyavilág fényt árasztó lámpásairól. Máig is vannak olyan pedagógusok, akik ennek az értéknek megfelelnek.

Árva László szívében a teremtő Isten szüntelenül röppenő szikrát csiholt. Fogadják szeretettel!

Szenti Tibor

Paweł Cebula minorita szerzetes

Drága Testvérünk, Kedves Paweł atya!

Az 1980-ban hazánkban elsőként létrehozott civil egyesület, a Bethlen Gábor Alapítvány kuratóriuma 2014/21. sz. határozatával döntött az ez évi Márton Áron-émlékérem kitüntetések adományozásáról. Alapítványunk névadója, az egykori erdélyi fejedelem és Márton Áron, Erdély szentéletű mártír püspöke, együtt jelentik azt a szellemiséget, amely az emberi humánusmot, a magyarság szolgálatát, a kisebbségek védelmét a legnehezebb időkben is példaszerűen képviseli. Ennek a szellemiségnek megfelelően, a magas szintű, áldozatos tevékenységet végző egyének és közösségek kaphatják a Márton Áron-émlékéremet, Szervátiusz Tibor alkotását.

Kevesen vannak, akik olyan csendben s ugyanakkor olyan odaadással s olyan hatékonysággal szolgálták és szolgálják a magyar–lengyel kapcsolatokat, mint Te, Paweł atya, áldozatos munkádat, kiemelkedő szerzetesi és keresztény közéleti tevékenységedet szerényen, az egérszürke habitusod alá bújtatva. Sokan tudjuk ezt, de nem elegendő. Azokhoz szólunk most, akik eddig nem részesülhettek abban a szerencsében, hogy ismerhessenek.

Nos, Paweł Cebula minorita (ferences) szerzetes, diplomás teológus 1967-ben, a lengyelországi Koszalinban született. 1985-ben a koszalini V. sz. Általános

Gimnáziumban érettségizett, majd 1985. 09. 10-én elkezdte noviciátusát a ferences rendben. 1986-ban a Tomaszów Mazowiecki melletti Smardzewice kolostorában teszi le első szerzetesi fogadalmát. 1986–1990 között a Łódź-Łagiewniki Ferences Szemináriumában hallgat filozófiát és teológiát, majd 1990–91-ben Ostróda város ferences kolostorában és annak plébániáján tölt el egy év gyakorlatot.

1991. július 15-től Magyarországon kezd szolgálatot, mint azon három klerikusok egyike, akiket a lengyel provinciátus küldött ki az újjászületőben levő minorita közösség támogatására Erdélyben is. Az örökös és végleges fogadalmat 1992-ben teszi le Łódź-Łagiewnikiben. Egy héttel később a miskolci Nagyboldogasszony Minorita Templomban szenteli szerpappá (diakónussá) Seregély István érsek. 1993-ban az Egri Hittudományi Főiskola elvégzését követően ugyancsak Miskolcon szentelik áldozópappá. A Nagyboldogasszony Minorita Templomban szolgál hitoktatóként, majd plébánosként 1997 nyaráig. 1994 és 2008 között több ízben hosszabban szolgált az erdélyi Szent Erzsébet Minorita Provinciátusnál. 1997-től az egri Szent Antal Plébánia gvardiánja és plébánosa. 2000-ben a minorita provincia vikáriusa lesz. 2000 őszétől az aradi minorita kolostor perjele, bejárja a Székelyföldet. 2002-től ismét Miskolcon szolgál. 2003–2004: Rózsafüzér Kört vezet Athol Springsben (USA, NY). 2004–2006: minorita rendfőnök Miskolcon.

2006-ban visszahívják Lengyelországba. 2008–2010 között az USA-beli Bridgeport (USA, CT) Mihály Arkangyal ferences kolostortemplom plébánosa. Ez időben lekipásztori szolgálatot végzett a New York-i Szent István Plébánián, valamint a connecticuti Szent Imre Plébánián is, az ottani magyarok körében. 2010-től a Szczecin melletti Dobra kolostorában szolgál. 2010–11-ben másoddiplomát szerez a varsói Stefan Wyszyński Katolikus Egyetemen – disszertációját *Bibliai vonatkozások a II. János Pál magyarországi zarándokútjain elmondott beszédekben* címmel írja. 1992-től a lengyel Katolikus Távirati Iroda (KAI) külföldi tudósítójaként is dolgozik. Végigjárja II. János Pál magyarországi, svájci, szlovákiai, bajorországi, USA-beli és izraeli zarándokútjait. 2002-től a Vatikáni Rádió magyar szekciójának munkatársa. 2004-ben közreműködik a krakkói Łagiewniki Bazilika magyar kápolnájának kivitelezésében, majd magyar zarándoklatot szervez a kápolna ünnepélyes felszentelésére. Grzegorz Górnyval társszerzője a kommunizmus időszakában a lengyel–magyar kapcsolatok ápolásában jeleskedő, ellenzéki értelmiségiekkel készült, *Węgierski łacznik (A magyar kapcsolat)* című nagyinterjú-kötetnek, amely a varsói Fronda Kiadónál jelent meg 2008-ban, s amelynek 2010-ben magyar kiadása is lett a Bem József Magyarországi Lengyel Kulturális Egyesület jóvoltából.

Paweł Cebula atya – „a mi perjelünk” – kitűnően megtanult magyarul, elmélyedt a magyar kulturális antropológiában, a magyar történelem ismeretében, s egyházi szolgálata során és mellett elévülhetetlen érdemeket szerzett a két nemzet közös hagyományainak ápolásában, egyházi és kulturális kapcsolataink erősítésében, fejlesztésében. Jó barátságot épített ki a magyar kereszténydemokrata körökkel, civil szerveződésekkel, naprakészen követi a magyarországi

politikai eseményeket, széleskörűen tájékozott. Felkészültségét fordítóként és publicistaként is rendre gyümölcsözteti mind a lengyel Katolikus Távirati Iroda munkatársaként, mind különböző lengyel orgánumok közvetítésével. Munkájával hatékonyan hozzájárul Magyarország valóságos képének tükrözéséhez a lengyel közvéleményben.

Tavaly titkos, szenvedélyes vágya teljesült: kivételes gesztusként megkapta a magyar állampolgárságot. Édesanyja litván, édesapja lengyel, és ő most már egészen magyar is. Miközben jelenleg épp az írországi Ferns püspökséghez tartozó Wexfordban éló lengyelek lelki atyjaként szolgál. És hogy miként gondolkodik a lengyel–magyar kapcsolatokról, jól tükrözi a következő eset. Egyszer egy lengyel politikustól azt hallotta, hogy további hidakat kell felépíteni a lengyel–magyar kapcsolatokban. A „mi perjelünk” közbeszóló: nem kell újakat építeni, ezer éven át épült elég, csak karban kell tartani őket, és járni kell rajtuk!

Kedves Pawel atya!

Köszönjük, amit a lengyel–magyar ügyekért tettél, és előre is mindazt, amit tenni fogsz! A jó Isten éltesen sokáig, s adjon erőt, egészséget mindannyiunk javára szóló tevékenységedhez!

PAX BONUM!

Kiss-Rigó László – Szalai Attila, a BGA kurátora

Saáry Éva

Saáry Éváról (1929–2014) és Vadnay Zsuzsáról (1924–2014)

Nehéz most megszólalnom, amikor Saáry Éva a Márton Áron Emlékéremet 85. születésnapja alkalmából, életműve elismeréseként megkapja – de ő már nem veheti át...

Nyolc-tíz évvel ezelőtt egy nagyobb rendezvény keretében könyvet árusítottunk a Parlament felsőházi termének előterében. Saáry Évával ekkor találkoztam személyesen legelőször. Természetesen korábban is tudtam róla, olvastam az írásait, forgattam az általa szerkesztett és írt könyveket, de ez volt az első személyes találkozás. Odajött hozzánk, végignézte a könyveket, és az egyikre rámutatva szinte felkiáltott: „ezt a fényképet én készítettem!” Igen, ezt én is tudtam, a könyvbe bele is nyomtattuk: „a szerző fényképét készítette: Saáry Éva – Lugano”. Török Pál erdélyi festőművész *Kiáltás. Válogatott versek és grafikák* (Antológia Kiadó, 1997) című kötetének borítójáról van szó.

Hosszú évekkkel később, 2008 nyarán Sümegi György felhívott, és nekem szegezte a kérdést: „Ismered Saáry Évát?” Mondtam, hogy igen. „Kiadót keres egy szociográfiászerű kötetéhez, rád gondoltam.” A könyvet látatlanban vállaltam, mert gyorsan megláttam benne a különleges értéket, ez lett a *Magyarok Dél-Svájcbán* című kötet (Antológia Kiadó, 2009). Így kezdődött.

Apró véletlenek sorozatának köszönhetem tehát, hogy Saáry Évát személyesen megismerhettem. Verseivel már a 80-as évek elején találkoztam a *Nyugati magyar költők antológiája, 1980* című kötetben (az Európai Protestáns Magyar Szabadegyetem kiadása, Bern, 1980), ami természetesen csempészárúként jutott be az országba, és én ajándékba kaptam... Megdöbbenő felismerésem volt akkor, hogy kiváló magyar költők élnek Nyugaton, akikről itthon nem hallottunk, szinte nem tudtunk semmit...

Saáry Éva Budapesten az ELTE-n szerzett geológus diplomát 1952-ben. Egyetemi tanulmányai mellett többek között fényképészetet is tanult, és mesterlevelet is szerzett. Kevesen tudják, hogy később Vass Dániel fotóművész (Vass Lajos karnagy fia, aki maga is Luganóban él) többek között tőle tanulta a fotózás alapjait.

Előbb Nagylengyelen, a MASZOLAJ kutatótelepén, majd a Pestvidéki Ásványbánya Vállalatnál dolgozott geológusként. Magyarországot 1956-ban hagyta el, a forradalom utáni kommunista megtorlás miatt kényszerült elhagyni az országot. Először Svájcban, majd Franciaországban, később a mai Gabonban élt, ahol évekig kutatómérnökként dolgozott. Itt ismerte meg későbbi férjét, a francia Joseph Larroudé-t. Az afrikai kitérő után végül családi okokból, gyermekei érdekében költözött vissza Svájcba. Szabad újságíróként, festő- és fotóművészként tevékenykedett, és kapcsolódott be a magyar emigráció kulturális életébe, később a SMIKK munkájába.

Sokan tévesen tudják: Saáry Éva nem volt a SMIKK alapító tagja. A *Svájci Magyar Irodalmi és Képzőművészeti Kör*t Bozsóki János, Magyarai Sándor és B. Szabó Péter alapították, Saáry Éva a SMIKK felkért és megválasztott elnöke volt 16 éven át (1976 és 1992 között), és maradt haláláig a Kör tiszteletbeli elnöke, ügyvezető elnöke B. Szabó Péter. Ezt csak a történeti hűség kedvéért jegyzem meg, de kérdés lehet, vajon mi lett volna a SMIKK-ból Saáry Éva nélkül? Erre lehetőleg ne itt és most keressük a választ. Tény azonban, hogy önzetlensége, remek szervezőkészsége, áldozatos munkabírása nélkül a SMIKK nem lehetett volna azzá, amivé végül is lett.

Saáry Éva szerteágazó emigrációs tevékenységét nem könnyű összefoglalni. Szinte egyszemélyes intézményként tette a dolgát hosszú évtizedeken keresztül. Szervezett, irányított, hozott helyzetbe másokat, kapcsolt össze értékes embereket azzal, hogy „nektek ismernetek kell egymást!”. És rendületlenül írt és írt, a hazai megjelenés teljes reménytelenségében. Verset, novellát, filozófiai írásokat, készített interjút nagyon sok nyugati magyar íróval, fényképezett és festett, műveiből számtalan kiállítást rendeztek a nagyvilágban. És könyveket szerkesztett, könyveket rendezett sajtó alá – példamutató alázattal. Emellett a világ minden jelentős magyar nyelvű lapjában megjelentek az írásai, és majdnem mindenhová el is jutott személyesen is, hiszen mindezek mellett szenvedélyes utazó volt, a megismerés vágya hajtotta mindig. Ezekből az útleírásokból terveztük a következő kötetét...

Közben nagy idők nagy tanúi mentek el mellőle. Fáy István, Tollas Tibor, Juhász László, Tunyogi Csapó Gábor, Nagy Alajos, Csernohorszky Vilmos, hogy

csak néhány nevet említsek a magyar emigráció jeles képviselői közül, s nemrég Borbándi Gyula, akiről elsőként éppen ő írt egy szép búcsúztatót nemrég a szeptemberi *Nemzetőr*-ben. Nagy szerencsém, hogy valamennyiüket ismerhettem, és többük könyvét kiadhatta az Antológia Kiadó. Borbándi Gyulával – Lányi Irénnel közösen – néhány éve még együtt söröztünk München belvárosi forgatagában, és a hirtelen ránk tört zuhogó esőben korát meghazudtolva szinte szaladt előttünk. Megtiszteltetés volt, hogy a *Magyarok Dél-Svájcban* című kötethez – javaslatomra – nagyon fontos bevezetőt írt, méltatva a kötet értékeit.

Saáry Éva érezhette, hogy nem sok ideje lehet hátra, hiszen kéziratait rendezgetve már négy évvel ezelőtt (!) elkezdte átküldeni régebbi és újabb írásait e-mailen, tudta, hogy nálam megmarad. Én úgy láttam, már hosszú ideje tudatosan készült, tudatosan válogatta össze, hogy mit hová szán, ha ő már nem lesz... Petőfi Irodalmi Múzeum (Budapest), Magyar Olajipari Múzeum (Zalaegerszeg), Magyar Földrajzi Múzeum (Érd), Emigrációs Gyűjtemény (Lakitelek) stb. Már évekkkel ezelőtt nekünk ajándékozta 19 kötetes *Világirodalmi Lexikonát* azzal, hogy neki már nincs szüksége rá... Nemrég még örömmel gyűjtötte nekem a világ minden tájáról és küldte haza Svájból a régi *Nemzetőr*-számokat, hogy össze tudjak állítani végre egy teljes sorozatot... Pontosan tudom tehát, tudatos készülődés volt az övé, de nem hiszem, hogy számított rá, hogy ilyen hirtelen el fog menni, hiszen még nem végzett az összegzéssel!...

Legutóbb január végén voltunk Luganóban, amikor író- és szerzőtársa, kedves barátnője, *Vadnay Zsuzsa* dedikált könyveivel megpakolva visszatoloncoltak bennünket Svájcba! 2014-ben! Évának köszönhetően pillanatok alatt végigfutott a városon a hír, még a luganói polgármester is csak csodálkozott, hogy ilyen még ő sem hallott, s hogy mégis a magyar könyvek nélkül jöhettünk csak haza... Kissé túlbuzgó volt az uniós határ őre. Még Éva ajándéka, Vörösmarty Mihály 1884-ben Budapesten kiadott nyolckötetes életműve sem jöhetett velünk...

Vadnay Zsuzsával való barátságát a *Nemzetőr* egykori főszerkesztőjének, Tolas Tibornak köszönheti, ő „hozta össze” őket, amikor megtudta, hogy Zsuzsáké Olaszországból a Luganóhoz közeli Locarnóba költöztek. Tibornak remek érzéke volt az ilyesmihez. Idén januárban, ottlétünkkor, még mindketten a jövőt tervezgették...

Kedves Éva! Ahogyan Te ápoltađ évtizedeken keresztül – minden állami támogatás és segítség nélkül – a szintén Svájcban élt kiváló író, Dénes Tibor írói hagyatékát a „Dénes Tibor Emlékszoba” fenntartásával, ugyanúgy fogják ápolni a Te emlékedet is, örökké emlékezve váratlanul megszakadt életedre, tartalmas életművedre. Hogy hol lesz majd a „Saáry Éva Emlékszoba”, azt most még nem tudhatjuk, de bizonyosan lesz. Ha jól számoltam, 16 köteted jelent meg eddig, de luganói otthonodban a saját szememmel láttam, hogy mennyi vár még kiadásra! A rendszerváltás után több kiadónál több könyved is megjelent itthon, de megvallásod szerint velünk szeretted dolgozni, bennünk bíztađ leginkább, nagyon adtađ az igényességre.

Saáry Éva – B. Szabó Péterrel közösen – a SMIKK-vel, a Ticinói Magyar Egyesülettel, a Luganói Tanulmányi Napok szervezésével beírta nevét a magyar emig-

ráció történetébe, az utóbbiról maga írt egy hiánypótló, összefoglaló kötetet az utókor számára (*A Luganói Tanulmányi Napok tizenöt éve, 1977–1991*. Szenci Molnár Társaság, 2003). Közben a festményeiből is számos kiállítást rendezhettek már itthon is, képei szinte bejárták az országot. Nem így a könyvei...

Itt most elárulhatom, van egy eredeti Saáry Éva-kép a szobám falán, a dedikáció: „Tollas Tibornak sok szeretettel, 1971 szeptember”. A képet Tibor feleségétől, Majától kaptam ajándékba néhány éve, én biztosan megőrzöm, mondta. Ha az asztalomtól fölnezek, jó érzés tölt el, látom, még megvan.

Saáry Éva Balatonkenesén született 1929. november 28-án. Pár nap múlva 85 esztendő lesz – illetve lenne. Szeptember 26-ai hirtelen halála megdöbbentett mindannyiunkat. Az utolsó pillanatig írt és dolgozott. Tette a dolgát! Félelmetes, de halála másnapján (!) még kaptam tőle levelet egy csatolt kézirattal. Talán nem véletlenül küldte...

Tudta azt is, hogy itt én fogok beszélni róla, nagyon készült, korábbra tervezett magyarországi útját is elhalasztotta, hogy itt lehessen ezen az ünnepségen. Sajnos a sors másként alakította az életét.

Ahogy szinte zarándokhellyé vált Borbándi Gyula életében München, úgy vált szinte észrevétlenül zarándokhellyé Saáry Éva életében Luganó. A Luganói Tanulmányi Napok alatt rengeteg érdekes ember megfordult ott, s tartott feledhetetlen előadást Kerényi Károlytól Kabdebó Tamásig nagyon sok emigráns magyar író. Talán nem túlzás, Borbándi Gyula mellett Saáry Éva volt az „origo” a nyugati magyar emigrációban.

Keserűen említette sokszor, hogy a kint élő magyar írók érdekében sokkal nagyobb odafigyelést várt el a magyar államtól, a magyar kultúrpolitikától, a magyar írószövetségtől, főleg a rendszerváltás utáni időszakban. A méltatlan elfeledés halálos kórként pusztít közöttük jelenleg is, szinte naponta.

Eddig két könyvét jelenttettük meg. A már említett *Magyarok Dél-Svájcban* című kötetet 2009-ben és a Vadnay Zsuzsával közösen írt *Érdekes emberek* című interjúkötet új, bővített válogatását 2011-ben. És tervezzük a továbbiakat is...

Öt évvel ezelőtt – *Időzavar* címmel – verssel köszöntöttem a születésnapján:

*Szépen öregszel, ahogy a
tölgyfa levele színt vált
a hajnali fényben
Hiába kínlóduink dalra dalt,
hiába nézzük csak a dalt magát
– eltűnünk észrevétlen
Ha lenne egy biztos pont,
túlélnénk még a halált is,
és kitágulna a végtelen...
De valamiért az sose látszik,
mikortól zárul a múlt és
honnan kezdődik a jelen*

Kedves Éva! Már nem fogunk eltünni észrevétlen, küzdelmes életműved meg fog maradni az utókor számára. Hogy hálás lesz-e ez az utókor, vagy sem, azt csak addig láthatjuk, ameddig mi is élünk...

Sajnos az utánad maradtok is egyre fogynak. Október 28-án 90 éves korában meghalt kedves barátnőd, író társad, a Magyarországon alig ismert neves magyar író, újságíró Vadnay Zsuzsa is. Zsuzsa a legtermészetesebb módon volt profi, minden hivalkodás nélkül. Munkásságáról a világban nagyon sokan tudtak, Magyarországon viszont alig ismerték. Majdnem sehogy. Mert nem dörgölözött soha sehová, velejéig gyűlölte a kommunizmust, s politikai menekültként is – 1949-ben hagyta el az országot – azt gondolta, mint minden normális ember: értékének megfelelően értékeljék a műveit. A hangját viszont nagyon is ismerték itthon a Szabad Európa Rádióban elhangzott színes tudósításai által (Magyarok a nagyvilágban, Nyugati levél). A SZER „magyar hangjának” nevezetes bejelentkezésére ma is emlékszem: „Itt Vadnay Zsuzsa beszél Svájcból”...

Róma mesélő kövei és *Athén mesélő kövei* című kötetei a magyaron kívül angol, dán és svéd nyelven is megjelentek. Élete nagy eseménye volt, hogy svájci emigrációs magyarként képviselhetette Magyarországot a Frankfurter Könyvvásáron (1999), majd pár évvel később állami díjjal is elismerték munkásságát (2002). Nemrég *Pünkösdi hava* (Antológia Kiadó, 2014) címmel életinterjú készített vele Vass Dániel, ez a könyv az idei Ünnepi Könyvhétre jelent meg. Ezzel az interjúkötettel Vadnay Zsuzsa végre hazaérkezett.

Tartalmas élete során rengeteget tett a magyar ügyért, Magyarországért. Itthon ezt alig vették észre. Tollas Tibor nagyszabású aláírásgyűjtő akciójának sikerében – amikor az elnémított tízmillió honi magyar helyett tízmillió külföldi követelte, hogy a magyar ügyet tartsák továbbra is az ENSZ napirendjén – óriási szerepe volt!

Szellemi hagyatéka nem fog elveszni, Vass Dániel az évek során párját ritkító értéket közvetített a lakiteleki Népfőiskola Alapítvány számára, feldolgozása folyamatban van. Tollas Tibor annak idején az emigrációban a „legkedvesebb pajtás”-nak nevezte, s a lakiteleki Népfőiskola Tollas Tibor Emlékszobájában ma már ott van ő is könyveivel, fényképeivel, kéziratával Tollas Tibor mellett.

Vadnay Zsuzsa pünkösdi hava után, annak árnyékában született, s ez végigkísérte egész életét, megmutatva pünkösdi árnyoldalait, a hideget, a kivetettséget, a kiszolgáltatottságot, magát az emigrációs létet. Hiába hát a Szentlélek eljövetele, ha pünkösdi hava komiszul elbánik az emberrel...

Kedves Éva és Zsuzsa!

Sajnos nem mondhatom, hogy legyen Nektek könnyű a föld, hiszen hamvasztás utáni búcsúztatásokat szokatlanul gyorsan megtörtént Luganóban, illetve Locarnóban, ahol Zsuzsa élt, így sajnos nagyon sokan személyesen nem is tudtunk ott lenni...

Nem mondhatom, nem mondhatjuk, hogy tisztességesen el tudtunk búcsúzni Tőletek, hiszen még arra sem hagytak időt nekünk...

Nem mondhatunk semmit, csak hallgatunk és hallgatunk... Csak a néma gyász fojtogat bennünket hetek óta.

Későn találkoztunk, és túl hamar elmentetek. Tudjuk mindhárman, voltak még terveink. Számotokra egy másfajta jelen már elkezdődött, nem tudhatjuk, nekünk mennyi időnk van még...

Kedves Éva, kedves Zsuzsa! Isten Veletek!

Agócs Sándor

Tamási Áron-díjas

Margittai Gábor

Az a műfaj, amelyet Margittai Gábor író, újságíró, „szórványkutató”, irodalomtörténész művel, a szépirodalom, a kritika meg az esszé s a legnemesebb-igényesebb irodalmi riport: olykor külön-külön, máskor mindezek rangos, szerves formai-tartalmi elegye.

Írásai Móricz pompás tájfestő, környezetábrázoló riportjait, Kosztolányi Dezső hiteles lélekrajzú portréit, „alakjait” vagy éppen az erdélyi Beke György, a felvidéki Gál Sándor alapos tárgyismeretű, mégis novellisztikusan oldott, a tényvalóság fölötti esztétikai régiókba is emelt riportjait, publicisztikáit juttatják eszünkbe. Érdeklődése fókuszában az emberi sors, elsősorban a határainkon kívülre szakadtak, a szórványban élők, de akár a világ legtávolabbi pontjain föllelt, „magyar-tudatú” a história mélyén valaha talán valóban magyar népcsoportok sorsa: múltja, jelene, lehetséges jövője áll. Műveiről általában is elmondható, amit *Utazás a végeken* (2005) című könyvéről olvashatunk: „olyan tereket és időket mutat” be, amelyek „történelmünk ciklikus nagytakarításában (vagy pusztán lustaságból) egyszerűen elvesztek”: a török kortól Trianonig s hatásukban máig ívelően.

Fogalmazásmódja pontos, tárgyyszerű, alapos, de stílusát a képzelet, a gazdag vizuális fantázia, a látásmód távlatossága, nem utolsósorban az intellektualitás, a világos koncepció tesz ik olvasmányossá, s írásait akkor is befogadhatóvá, az olvasók rokonszenvét megnyerőkké, ha témái – nem egyszer – nyomasztó, tragikus történetek. (Minő ritka erények mindezek az elnagyolt, tehát felelőtlen vagy épp öntetszelgő, ömlengő modorú, túlcsondulóan szubjektív, irodalmiaskodó publicisztika-újságr riport uralma közepette!) Margittai Gábor tisztelettel bánik az emberrel, a riportalanyaival, tiszteli a tényt (ritkábbnál is ritka erény), felkészülten, alapos tárgyismerettel nyúl a témáihoz. S akkor is őszinte kíváncsiság vezérli, ha heteket, hónapokat kell kutatással, forrásnyomozással, utazással töltenie. Amit Margittai Gábor ír s ahogy írja, az hiteles, megbízható, és – nem elhanyagolható eleme ez az újságírásnak – stílusában szép.

Csak töredékesen tudunk itt Margittai Gábor máris gazdag életművéből példákat idézni. Talán a legutóbbi, kisregény méretű és árnyaltságú, riportjainak szokott helyén, a *Magyar Nemzet*ben néhány hónapja megjelent, az első világháború délvidéki, szarajevói meg dél-tiroli magyar alakjainak-áldozatainak, azután a bosszú „hideg napjainak”, a hősi, de mégis: mindig értelmetlen katonahalálnak, a háborúk vétlen áldozatainak történetét kutatja benne. Ahogy írja, az első világháború „máig meghatározó véres mitológiáját”, a „kisebbségi öntudat elrugaszkodási” pontjait vizsgálja, s következtetése valóságazonosan letaglózó: e „mitológiák és azonosságtudatok keresztútjében gyorsan megteltek a katonai temetők”. Vagy említsünk egy korábbi riportot (Kísértetfalu. Provence magyarjai – Hajszálgyökök, avagy honfoglalás az Óperencián innen. *Magyar Nemzet*, 2008): Illyés Gyula nyomdokain járt benne a szerző, a franciaországi, felső-provencei magyarok falujában, Regusse-ben. Ahol Illyés (az 1971-es *Hajszálgyökök*ekben szól róla) a török időkben rabszolgának hurcolt, majd ide, népességgyarapítónak, munkáskéznek kiváltott, telepített magyarokat látta a vén kőkeresztek franciássá alakult-torzult, abban a hajdani térben-időben talán csakugyan Papp, Bogár, Piros, János nevei mögött, s képzelte oda viselőiket, szellemtestüket a kövek alatti földbe. Illyés még örült, örülhetett a létező rokonságtudatnak, Margittai Gábor közel negyven évvel későbbi tapasztalata kevésbé szívderítő, mint Illyésé volt: s nemzeti státusunkat, mai magyar voltunkat, külhoni megítélésünket illetően már-már „ingerlően” tipikus. „Évek óta nyomozunk magyar vonatkozású eredettörténetek után a föld – talán csak a magyarok számára – bizarr távolságban és környezetben fekvő pontjain: a mediterrán Törökországban, Dél-Egyiptom sivatagában vagy éppen a kazahsztáni sztyeppvidéken – ám mindeddig csak keletre zarándokoltunk e históriáért. Ezért is meghökkentő az ázsiai és afrikai világok szeszélyes változékonyságával, ingerlő, de termékeny bizonytalanságával szemben a dél-francia Provence lezártasága és mozdulatlan-sága. Az egykedvűség és az udvarias kétely, amely az érintetteket jellemzi. Meglehet, a Kelet még mindig mint nyugatabbra, jobblébe szakadt rokonságára néz fel ránk, egyszersmind a magától értetődő összetartozás tudatával, míg a legalább olyannyira kevert és zavaros történelmű Nyugat csupán mint kopotás, súlytalan lehetőségekre. De szíve mélyén leginkább mint „Attila gyermekeire” – ahogy ezt számos írásban megfogalmazták francia szerzők is –, akik után többnyire nem nő fű.” (Tanúsíthatjuk: Margittai Gábor receptorai pontosan fogták a jeleket: ezt a temetői kutatóutat, etimológiai kalandtúrát magunk is megtettük, s nem is egyszer: de mindannyiszor értetlenül bámuló helybéli szemek keresztútjében.)

Agyagcsónak című esszékötetének (1999) *Utóhangjában* ars poeticával fölérő vallomásban írja le „vándorösztone” eredőit-jellemzőit, amelyek már az egyetemi évek, az irodalmi-filozófiai tanulmányok szegedi, azután a szerkesztői, újságírói, kritikusai munka pesti helyszíneit is „nyugtalanító tájélményekké” tették. S azt, hogy a „földalatti vájatoktól az országutakig, a függőösvényektől a gyors aszfalt utakig minden út nyíltni” kezdett előtte. Mert jött Chartres és

Párizs, Kelet és Dél, Erdély és Itália, és „Szerző lassan elindult egy beláthatatlan sugarú körön, hogy a peremen megtanuljon közlekedni és létezni. Szardínia és Csángóföld, Szicília és Háromszék tükröződtek egymásban...” A „peremvidékek szelíd világon kívülsége és meditatív zaklatottsága” vonzotta. Mert: „Lennyűgöző volt, mint a sarki fény.”

Ennek a világjáró, jobbára mégis mindenhol a magyarok nyomait búvárló készítésnek amolyan családi indokait is megismerhetjük: mert Margittai Gábor maga is „dédszülők szülőhelyét, kedvenc kávéházát, templomát, síremlékét” keresi; a Hernád-parti vámház nyomát, ahol az édesanya töltötte „gyermekkora nyarait”; a „partiumi kisvárost, amely eredetet, hangzást, tekintélyt adott” a család nevének, és „ahonnan nem sokkal a békediktátum előtt vándoroltak Budapest környékére az apai” felmenők.

A 2010-es *Trianoni menyecske* című riportkötetben a „Szerző” valóban égtájakba, égtájfejezetekbe fogalmazza azt a nyugtalanító tájélményt: egyben a második világháborút követően eltüntetett, Szabadság téri négy „irredenta szobor”, az 1921 januárjában felállított Trianon-szoborcsoport, a *Dél*, az *Észak*, a *Kelet* és a *Nyugat* sorsát is felvillantva. (Alkotóik, csak emlékeztetőül: Kisfaludi Stróbl Zsigmond, Sidló Ferenc, Szentgyörgyi István, Pásztor János.) Így a kötetben *Dél Isonzótól Becskerekig tart, Észak A szlovák Tokajtól a cipszer Végvidékig, Kelet A Mócvidéktől az Úz völgyéig s Nyugat A Vas-hegytől az Őrvidéken át Rusztig.*

S amit a glóbusz e kijelölt földrajzi pontjain Margittai Gábor keres?

Hogy miképpen épültek be egykori magyar sírkövek új utak alapozásaiba. Hogy miképpen koptak le az ékezetek a magyar nevekről; s miként lett Lászlóból Ladiszlav; hová tűntek a kassai, eperjesi, poprádi polgárvilág otthonai, műhelyei, s hogy fedi el a szlovákiai, ukrainai, romániai, szerbiai, horvátországi, szlovéniai, ausztriai „lokál neonfelirata” e volt otthonok és műhelyek vakolatrétege alatt lapuló magyar neveit.

De nem a „veszteségek nosztalgiája” űzi nyomolvasó utakra, csupán a jogos igazságkeresés, amidőn „nekivág” a „magyarság peremkerületeinek”. A magyar jelenlét vegetáló, haldokló vagy már csupán nyomokban rejtező elemeit kutatja olyan szórványtájakon, melyeket a kívül lét „értelmezhetetlen magányába” sodort a történelem. Az „utolsó lelkészt” keresi, aki „összefoglalja szétporladt gyülekezete históriáját”. A „külső magyarokat” keresi, s ennek eddig 2001-től 2010-ig már két riportkötetnyi tanúságát tette elénk: e címében vidám *Trianoni menyecskét*, melyet nem utolsósorban a 2004. december 5-ei kudarcos népszavazás is (egy „kalandor lelkületű kis politikai csoport hazardírozása”) segített megszületni, s előtte a 2005-ös *Utazás a végeken* címűt (amelyet – riportkönyvek esetében aligha gyakori módon – 2011-ben második kiadásban is megjelentetett az olvasói kíváncsiság). Azaz nem is két, hanem három kötet soroltatik már a *Külső magyarok* sorozatcím alá, s lesz így – Hegedűs Imre János kifejezése szerint – „Hármaskönyv a végekről”, hiszen ide tartozik a 2009-es *Mi a madzsar?* című kötet is. Benne a végeken is túli világrészek, Egyiptom, Franciaország, Törökország, Kazakisztán az anyaországgal valójában semmilyen kapcsolatot

nem ápoló, mégis „magyar tudatú” népeit, néptörődékeit faggatja a szerző: akit e nehéz útjain gyakorta kísért a felesége, Major Anita, s a könyvek fotói az ő keze munkáját dicsérik.

Arra a kérdésre is megadja a választ Margittai Gábor, hogy miért is történik mindez: kutatás, utazás, írás. Hogy „miért nem válhat múlttá, ami történelem”? Azért, hogy mi, „anyaországi, belső magyarok”, ne csak *magunkkal foglalkozzunk*, ne csak „magunkat gyászoljuk”, „egykor virágzó nagybirodalmunkon esett csorbát panaszoljuk”. Nem „sírámokban”, *rögeszmés bizonygatásokban*, „dühkitőrésekben”, hanem tényekkel aládúcolt, hitelesített történetekben nézzük közösen újra, éljük újra történelmünket: de a „közösén megélt és berendezett jelen tükreben”.

Cs. Nagy Ibolya

Kecskei Kálmán: Dunántúl (lavírozott tus, papír, 1972)